

Tavaszz . . .

Este még esőt szítáló köd volt és mindenütt sár . . .
Halott szobák ezer ijesztő árnya együtt nőtt a csenddel, s apró
esőcseppek koppantak az ablaküvegen . . .

Hosszúra nyúlott utolsó, busult éjjele a télnek hajnalba
málott, s ma: Igéret, jót, szépet ígérő, tiszta, gloriás Élet lüktet
végig az álmos földön: a Tavasz.

Tárt ablakomból nézem a tavaszra ébredt várost, ezüstös
szalagját a kék Dunának, karcsu tornyokat, ivelt hidakat, a millió
aranszikkát, vidám sietést, felszálló tarka embernevetést . . .

Nézem a tavaszra ébredt várost, s a messzeséget, resz-
ketve sejtett, kéklő, aranyló erdélyi hegyeket . . .

. . . Kicsi, bogárhátú házak ablaka nyílik, muskátli hajt ki
zölden . . . izmos legénykarok daloló vig kedvvel új Életet hasi-
tanak rozsdás ekevasal elhagyott tarlókon . . . Hamvas lány-
arcok kipirulnak üdétisztán és egyre csillogóbb, egyre több szépet
lát a szem . . . odahaza . . . A messzeségben tornyosuló kékesen
sárga hegyek mögött, álomréteken, friss, rohanó vizek partján . . .
— egyetlen, örök Tavaszmezőnkön . . . Szamos.

Kommentár nélkül . . .

Az „Aurora” romániai napilap 1921. dec. 28.-i számából:
„A *Kisinaui* Szigurancă vezetője, *Husarescu* 1920. nyarán
a parlamenti vizsgáló bizottság előtt hivatalosan kijelentette, hogy
az ő börtönében kinozzák legkevésbé az áldozatokat. Ugyan-
ekkor alábbiak történnék a körletében —

Grecu detektiv főnök tüzet rakott a Szigurancă földalatti
helyiségében, a tűzre mosdótálat tett, s arra kényszerítette a
szerencsétlen kihallgatottakat, hogy a forró tálon üljenek, míg
be nem vallják mindazokat a bűnöket, amikkel vádolták őket. Ez
a kihallgatás háromnegyed óráig tartott.

Egy cellában nyolc férfit és nyolc lányt találtunk bezárva.
A lányok haja össze-vissza volt tépve, s keblük fekete volt az
ütésnyomoktól. Éjjel *Grecu* vezetése alatt a Szigurancă ügynökei
erőszakot követtek el a nőkön:

Ugyanitt egy kínzási módot „Krisztus feltámadásának” ne-
veztek el hivatalosan. Száznyolc áldozatot hallgattak így ki. Az
eljárás abból áll, hogy tüket tűzön izzová hevitenek, azután a
kihallgatottak körme alá verik. Ezután a szerencsétlen körmét az
ajtó sarkához szorítják. Öt órai kínzás után egy nagy terembe
viszik őket, hol két-két katona szuronya hegyét az áldozat hóna
alá szurja és felemeli őket egy méter magasságra, a harmadik
katona pedig a mellüknek szegzett szuronnal tartja őket egyen-
súlyba. Ezalatt a detektívek homokkal töltött gumibotokkal verik
arcukat, szemüket. Ezt a kínzási módot nevezik hivatalosan
„Krisztus feltámadásának.”

A *tighinai* Szigurancă-n a következő kínzások folynak: az
áldozatokat arccal a földre fektetik, fejüket és lábukat csendörök
fogják le, a detektívek pedig izzó szuronyhegygel bélyegzik meg
hátukat, a megperzselt húsról pedig sót és törött paprikát hinte-
nek. Ugyanott egy kínzó kamrának padlója felfelé álló hegyű
szegekkel van kiverve és ezen sétáltatják a letartóztatottakat
mezítláb. Mikor aztán véresen összeesnek, sós vízzel telt kádakba
dugják a megkínzottakat. Ugyanitt a férfi foglyokon oly kínzaso-
kat is követnek el, melyeket még idézetként sem közölhetünk.

Zanailban hanyatt fektetik a foglyokat, mellükre egy vas-
tag tölgyfalapott illesztnek s ezt addig ütik kalapáccsal, míg az
áldozatok száján ömleni kezd a vér. Ez a módja a kínzásnak
— mint mondják — praktikus értékű, mert nem látszik meg az
ültelések helye.

Az olyan foglyokat, akiktől megakarnak szabadulni, azzal
az ürüggyel, hogy Oroszországba küldik őket, elviszik a Dnyesz-
terhez s előbb aláírattva velük a következő nyilatkozatot:

Alulírott . . . egész letartóztatásom ideje alatt jól bántak,
ma pedig . . . átkeltem . . . ponton és átadtam a szovjet-
hatóságoknak. Aláírás. —

főbelövik és a Dnyeszterbe dobják.”

IRODALOM.

A magyar művelődéstörténet újabb irodalmából.

— Új megállapítások az Árpád-kori művelődéstörténelemben. —
(Folytatás.)

Éppen ezek az adatok vezettek rá bennünket an-
nak fölismerésére, hogy mennyire tévedett már Kézai,
mikor a várjobbágyokat Szent Istvántól váriföldekkel,
mint hűbérrel megajándékozott szegény magyar ne-
meseknek mondta; s hogy mennyire tévedett az eddigi
magyar történetírás, mikor általában az egész vár-
ispánsági és vármegyei rendszer megteremtését Szent
Istvánnak tulajdonította. A nádor, ispán, megye, ud-
varnok, tárnok, pohárnok stb. nevek kétségteljesen szláv
eredetűek. A comes palatii, comes, comitatus vagy
parochia, minister, curtis stb. nevek pedig a Nagy
Károly-féle frank társadalom életében szokásos latin
nevek. Ha Szent István alapítja meg a vármegyei szer-
vezetet és udvara főtisztségeit, akkor miért használ
szláv neveket s hogyan párosítja ezeket frank neve-
kkel? Nagy Károly idejében még erős a frank királyi
gazdálkodás és államának tisztjei, vitézei tulajdon-
képpen uradalmi tiszték és fegyveresek: ezek tették
a trónra emelkedett udvarnagyi származású Pippini-
dák igazi erejét és támasztékát. De darabokra tört a
frank birodalom, mikor Nagy Károly fiai és unokái a
királyi uradalmak tisztjeit öröklő hűbéresekké tették.
A hűbérség elterjedt már a keleti frank területen, a
frank, szász, sváb, bajor részekre töredezett Német-
országban is. Szent István törvényeiben nem a kora-
beli Ottók és bajor Henrik államából veszi a mintát,
hanem a kétszáz évvel régebbi Nagy Károly-féle gaz-
dálkodás elveit rendeli el. Nem ismeri a hűbéri birtok
megkötöttségét és a tisztségek hűbéri öröklését, ha-
nem még a királyi adományokra nézve is biztosítja
a természetes öröklés vagy a szabad rendelkezés elvét,
az ispánságok öröklését pedig kizárja a lehetőségek
közül. Akik Szent Istvánt körülvették, azok nem vol-
tak történettudósok, kik kétszáz éves szokásokat és
elveket kutattak volna föl; azok csak a saját koruk
szokásaiból vehettek tanulságokat és mintákat. Szent
István összes törvényeiben, 55 cikkelyben csupán öt
cikkely nyugati átvétel: kettő Nagy Károly előtti,
I. Adrián pápa 785. évi rendeletéből való s az egyházi
bíráskodásra vonatkozik, kettő a 847. évi mainzi zsi-
nat határozataiból az egyházi vagyon sérthetőségét
biztosítja, egy a gyújtogatásra bajor szokásokra emlé-
keztető büntetést szab. Ám ezeket Szent István meg-
találhatta a pannóniai keresztény papoknál is, kik nem
pusztultak ki teljesen a magyar honfoglalással, amint
a keresztény régi lakosság sem semmisült meg a
Dunántúli részen. Bizonyos, hogy Szent Istvánnak és
atyjának okvetlen szüksége volt jelentékeny fegyve-
res erőre, hogy itt a magyarok fölkeléseivel szemben
mindjárt és főképp kezdetben megvédhessék a kihívó
nagy ujítást, a keresztény hitelesítést és a régi törzs-
szövetségi alkotmány s főtisztségek átalakítását.

Honnan vették Gyésza fejedelem és a „gyerek”
István a sikeres harchoz szükséges fegyvereket? Sok
magyarra nem támaszkodhattak. Az a néhány sváb,
olasz lovag és kevés bajor segítség nem lehetett ele-
gendő. Kellott már hazai hadseregöknök lenni, mely
nem igazi magyar és nem pogány. Salamon bukása-
kor, 1074-ben negyvenöt királyi és hercegi várispán-
sági hadai állnak egymással szemben. Ezek közül va-
lami harminc megvolt már Szent István uralma ele-

jém. Egy részök magyar nevet kapott, de többnyire szláv nevéik és három német (Mosaburg, Oedenburg, Miesenburg). A később magyar nevű és közbeeső Vasvár is valószínűleg Eisenburg volt előbb, Pressburg (Brecsburg, Preslavaburg) pedig félig német, félig szláv. A Szent István törvényeiben említett curtis csak a Nagy Károlytól 800-ban meghódított Pannónia frankjainál keletkezhetett, mint megerősített gazdasági udvarház, amelynek gazdasági épületei közt volt az uri lakás, a palacium, a palota. A civitas nevű várak között szétszórva a Dunántúl sok ily curtis (= cohortis = castellum = kastély, szlávul kaztelic az 1055. évi tihanyi oklevélben) volt szintén megerősítve. A frank comesek mint frank királyi uradalmi főtisztek a burgokban, latinul u. n. civitasokban, várakban laktak, körülvéve ministri maiores nevű segédtisztektől és fegyveres ministerialis szolgálattól vagy miliesektől, a civitasról elnevezett civisektől. Pannónia 800 körül frank módra szervezve, 850 körül erős szláv hatás alá kerül, mikor Privina mórva herceg Nyitráról elűzve Német Lajos királytól hűbérül kapja Alsó-Pannóniát a Balaton vidékétől délre Mosaburg (= Zalavár) központtal. Így szaporodtak el itt a szláv tisztek és nevek, így lett a comes palatiumból nem pfalzgraf, hanem nád-vorni span (nádorispán), a comesek címéből nem grafio, hanem zsupán, a comitatusból megya (később megye), így tűnnek föl a fejedelmi udvar szolgálaként a szláv dvornik, tavarnik, pohárnik stb. osztály. Ez utolsó név a buch-holz = bükk-fa névből ered: buchar = pohár, bucharius = pohárnik (később pohárnok).

A pannoniai frank-szláv uradalmakat, várakat, curtisokat, váröröket, tiszteiket a maiereket, a mairistri maiorest, kiket ugyanigy még Kálmán-törvényei is emlegetnek, s kiknek magyar neve: hadnagy, várnagy, száznagy, őrnagy, börtönnagy, falunagy alakban sokszórosan megőrizte a maior nevet; továbbá a várak mileseit vagy civiseit, az udvarházak udvarnokait, tavarnókait, pohárnókait stb. a magyar honfoglalók éppen nem irtották ki, hanem népvándorláskori és minden időbeli elv szerint, mint volt fejedelmi vagyion tartozékait átengedték a bölcs és vitéz Árpád fejedelemnek családi birtokul. Soha egyetlen utóda sem foglalhatta volna el a várakat és uradalmakat az egész ország területén, földjeikkel, erdeikkel, vizeikkel együtt, csak maga Árpád nyerhette el minden idők szokása szerint.

A magyar fejedelmek és királyok tisztjei a saját külön uradalmaikon és váraikban nagyon érthetően hadifoglyok voltak és maradtak nemzedékről-nemzedékre s mint ilyenek nem költözhettek el szabadon uraláguk birtokáról. Ily értelemben szolgák voltak, helyhez kötött állapotú emberek, de családosak, sokan gazdagok és befolyásosak, kiválók. Nem rabszolgák, aminő nagyon kevés akadt, a frissen ejtett rabok, míg uruk bárminő munkára kényszeríthette őket. A szolgák túlnyomó nagy része, egyszersmind Magyarországi lakósaínak túlnyomó nagy része már a legelső oklevelek tanúsága szerint szabados-féle szolga, vagyis részben fölsszabadított szolga, akik csak a fölsszabadító urtól megszabott s a nevükben kifejezett külön szolgálattal tartoztak némely közös szolgálato- kon és szolgáltatásokon, ajándékokon és természetesen kívül, máskülönb az uralág falujából haszonélve- zetre kisorsolt földeken családjuknak gazdálkodtak, földműveskedtek — még a tisztí osztály tagjai, a job- bágysok is. Annál inkább a várőrök. Mindezek eredeti- leg frank, bajor németek és szlavonok vagy szlové- nek. De éppen a fegyveres hadifoglyok mint várőr vitézek és tiszték a magyarokkal hamar összebarát-

koztak, s megbecsülve magyar nőkkel összeházasodtak és egy-két nemzedék alatt elmagyarosodtak.

A frank és szláv miniszter jobbagyok és várőrök közé telepítette már Árpád a székely hadifoglyokat. Ezek csakugyan Attila hunjaitól származtak a bolgárokkal együtt, kiket volgai hunoknak neveztek, s kiknek egyik törzse, az eszeget, szomszédos volt a hunnigor vagy turk magyar néppel az Etelközben. A bolgárháboruban a magyarok győztek és eszeget csapattokat is ejtettek foglyul Árpád vitézei. A székely hadifoglyok még előbb egybekeltek magyar nőkkel, mint a frank és szláv miniszterialások, mert ők csakugyan nem nőülhettek másképp a magyar honfoglalás évtizedében. A székely nem lehet más, mint bolgár hunn, mert a székelyek kétségkívül keleti származású nép, tökéletesen ugyanaz a hadiszolgálata a magyar király várőrhadában, mint a szintén keleti besenyő hadifoglyoknak: t. i. mindig a magyar hadsereg előtt portyáztak, vagy hátvédül szolgáltak; s mert a székelyektől megkülönböztették a kúnt, a besenyőt. Már pedig 1116 előtt, amikor a székelyek legelőször tűnnek föl a magyar hadseregben, a turk-magyarokkal rokon szomszéd és háborúskodó ellenfél először a bolgár és kelet felé a besenyő, azután a kún. Miután a székelyt világosan megkülönböztetik kezdettől fogva a velök egyformán harcoló és szolgáló besenyőktől és kúnoktól, a székely számára csakugyan nem marad hátra a kizáró módszerrel más megoldás, mint a bolgár származás fölvétele, mit csak megkönnyít az a honfoglalás korához közeleső arab adat, hogy a bolgárok egyik törzse az eszeget tőszomszéd a turk magyarokkal. Így az új művelődéstörténet hihetőleg végérvényesen megoldotta a székely-eredet kérdését. A székelyek állapota tökéletesen egyenlő a besenyőkével, kik 1068-ban Bolgárfehérvárnál (Belgrád) estek hadifogságba és hét évvel utóbb a szabadság ajándékát kérték I. Gyéssza királytól a mosoni Fertő vidékén. Székelyek laktak a szabados várőrök közé beosztva Pozsonytól északkeletre a nagyszombati Tirna patak felső völgyében Sólomos faluban, de nem a Vágnál; laktak azonban a baranyamegyei nagy Vágy faluban is valami száz házban; volt legalább száz házuk, mint várőröknek, a biharvármegyei Széköly-száz nevű századosságban és az erről szóló adat idejében, 1217 körül találjuk meg a székelyek első okleveles nyomát a Váradi Regestum oklevélkivonata után az erdélyi szászok 1224. évi kiváltságlevelében, mely szerint (Szász)-Sebös és Daróc földje székely föld, beosztva a szász ispánságba, egy 1250. évi oklevél szerint pedig éppen ezen szász ispánsági székelyek a szászokkal, besenyőkkel és oláhokkal együtt ispánjuk vezérlete alatt résztvettek a bolgár Viddin vár fölmentésében. Csak ezután tűnnek elő az egykoru adatokban a kézdi, sebösi-sepsi, aranyosi, telegdi-udvarhelyi székelyek az Árpádkirály-kor utolsó félszázadában, még később a csiki-gyergyói-kászoni, marosi stb. székelyek.

(Folyt. köv.)

Dr. Erdélyi László, egy. tanár.

Idegen Pénznemek vétele és eladása!

Károlyi-utcai Bank- és Pénzváltó Üzlet

Feketesze-utca 8. és Károlyi-u. sarkán (Bejelentés hivatali ház). • Telefon 978.